

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша

Рекомендовано до захисту

Протокол засідання кафедри № ____

від « ____ » листопада 2024 р.

Завідувач кафедри Олександр РЕБРІЙ

(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Реалізація стратегії одомашнення в українському перекладі роману
«Остання битва» з серії «Хроніки Нарнії»

Виконавець:

студентка II курсу магістратури,

групи АМП-62

Богомоленко Анастасія Віталіївна

Керівник роботи:

Фролова Ірина Євгенівна, професор кафедри

перекладознавства імені Миколи Лукаша,

доктор філологічних наук, доцент

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № ____ від « ____ » _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ.....	8
1.1. Проблеми художнього перекладу.....	8
1.2. Характеристика літературних творів жанру фентезі.....	11
1.3. Стратегія «одомашнення» у світлі культурного підходу у перекладознавстві	14
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ, ЕТАПИ ТА МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ... 20	20
2.1. Методологія, методи та етапи дослідження.....	20
2.2. Матеріал дослідження.....	22
Висновки до розділу 2.....	26
РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОДОМАШНЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ОСТАННЯ БИТВА» З СЕРІЇ «ХРОНІКИ НАРНІЇ».....	28
3.1. Морфемні засоби реалізації стратегії одомашнення.....	28
3.2. Лексичні та фразеологічні засоби реалізації стратегії одомашнення.....	32
3.3. Інші засоби реалізації стратегії одомашнення.....	40
Висновки до розділу 3.....	41
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
SUMMARY.....	52

ВСТУП

У сучасних перекладацьких студіях чимало уваги приділено українському перекладу фентезійних художніх творів [4; 15; 14; 9; 3].

Художній переклад вважається одним з найцікавіших та найскладніших видів перекладу, а особливо якщо мова йде про фентезійні літературні твори. Перекладач має не тільки перекласти текст оригіналу, а й відтворити атмосферу та задум автора, а для цього потрібно бути добре обізнаним у культурі носіїв мови тексту оригіналу. У перекладознавстві існує дві основні перекладацькі стратегії, які допомагають практикам подолати низку труднощів та успішно виконати поставлені завдання – «одомашнення» та «очуження».

Стратегія «одомашнення» зараз дуже активно вивчається різними науковцями, оскільки вона займає досить важливе місце у перекладознавстві [3; 6; 12; 16].

За допомогою «одомашнення» перекладач може перекласти текст оригіналу таким чином, що вийде зовсім новий твір, але він буде повністю зрозумілим для читача. «Очуження» допомагає зберегти індивідуальний стиль автора, а також передати деякі культурні особливості мови оригіналу. Зараз все частіше перекладачі віддають перевагу саме «одомашненню», оскільки ця стратегія допомагає якісно адаптувати текст оригіналу до мовних та культурних особливостей носіїв мови перекладу. Цей процес є дуже важливим особливо при перекладі художніх творів жанру «фентезі», саме тому наше дослідження присвячено перекладацькій стратегії «одомашнення» у фентезійному творі.

Клайв Стейплз Льюїс (*Clive Staples Lewis*) – не тільки видатний англійський письменник, а ще й літературний критик та філософ. За своє життя він написав дуже багато різних літературних творів, які перекладені іншими мовами та знайшли своїх прихильників по всьому світу. Матеріалом дослідження ми обрали роман «Остання битва» (*The Last Battle*) з його найвідомішого циклу «Хроніки Нарнії» (*The Chronicles of Narnia*). Це остання

частина циклу, яка була опублікована у 1956 році та отримала найвищу британську нагороду за дитячий літературний твір.

Цей твір містить у собі не тільки культурний контекст, а ще й філософський та релігійним, тому під час роботи над перекладом перед практиком може виникнути багато труднощів. Оскільки ми досліджуємо використання перекладацької стратегії «одомашнення» та її вплив на результат перекладу, ми обрали автентичний англomовний роман Клайва Стейплза Льюїса *The Last Battle* та його український переклад «Остання Битва» над яким працював Ігор Ільїн у тандемі з Олександром Кальниченко та за участі Катерини Воронкіної.

Актуальність нашої роботи визначена потребою вивчення впливу «одомашнення» на текст перекладу, а також використання цієї стратегії перекладу.

Об'єктом дослідження ми обрали роман «Остання битва» (*The Last Battle*) з серії «Хроніки Нарнії» (*The Chronicles of Narnia*) Клайва Стейплза Льюїса (*Clive Staples Lewis*) та його українським перекладом, над яким працювали Ігор Ільїн, Олександр Кальниченко та Катерина Воронкіна.

Предметом нашої роботи є якісні характеристики прикладів використання стратегії перекладу «одомашнення» в українському варіанті обраного літературного твору.

Метою нашого дослідження є виявлення та дослідження використання основних перекладацьких стратегій, загалом одомашнення, які були застосовані під час роботи над перекладом, а також проаналізувати, як використання одомашнення вплинуло на результат роботи.

Під час нашої роботи була виконана низка **завдань** задля досягнення поставленої мети:

- проаналізувати наукові дослідження, що стосуються нашої теми;
- обрати оригінал англomовного художнього твору та його український переклад;

- порівняти текст оригіналу роману «Остання битва» (*The Last Battle*) К.С. Льюїса та його український переклад, який виконали І. Ільїн, О. Кальниченко та К. Воронкіна;

- виокремити та проаналізувати приклади використання стратегії перекладу «одомашнення».

Також, під час роботи над дослідженням ми використали різні методи дослідження:

- **методи синтезу, аналізу, дедуції та індукції** було застосовано з метою аналітичного огляду теоретичних робіт, які стосуються теми нашого дослідження;

- **дефінітивний метод** ми використали для надання визначень науковим термінам, які були необхідними для нас;

- **метод довільного добирання** був необхідним для вибору тексту оригіналу та тексту перекладу;

- **метод суцільного добирання** було використано для виявлення усіх мовних одиниць та словосполучень, які є прикладом «одомашнення»;

- **метод порівняння** було застосовано для порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу для виявлення прикладів застосування «одомашнення»;

- **метод контекстуального аналізу** та **метод структурного аналізу** ми використали для класифікації мовних одиниць та словосполучень.

Наукова новизна нашого дослідження визначена тим, що в ньому вперше вивчено специфіку реалізацію стратегії «одомашнення», а саме: виявлено способи та засоби її імплементації на матеріалі українського перекладу роману «Остання битва» з циклу «Хроніки Нарнії» автора К.С. Льюїса.

Практичне значення нашої роботи обумовлено дослідженням використання стратегії перекладу «одомашнення» в англо-українському художньому перекладі фентезійних творів на прикладі роману «Остання битва» (*The Last Battle*) з циклу «Хроніки нарнії» (*The Chronicles of Narnia*) Клайва Стейплза Льюїса (*Clive Staples Lewis*), який має велике значення для перекладацьких студій, оскільки містить в собі не тільки культурні аспекти та

риси фентезійного твору, а й філософські та релігійні аспекти. Отримані результати нашого дослідження можуть бути використані в теоретичних та практичних курсах та спецкурсах з перекладознавства та у майбутніх наукових роботах студентів та аспірантів.

Апробація роботи. По основним результатам дослідження підготовлено статтю (у співавторстві з науковим керівником), яку подано до друку до збірки наукових статей студентів *In Statu Nascendi*. Також, основні результати нашого дослідження було представлено на конкурсі студентських наукових робіт.

Структура роботи. Наша робота має стандартну для робіт такого кваліфікаційного рівня структуру. Вона складається зі вступу, трьох розділів та висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та анотації англійською мовою.

Вступ є формальною частиною роботи, який містить усі необхідні компоненти, а саме: актуальність дослідження; об'єкт дослідження; предмет дослідження; мету дослідження; завдання дослідження; матеріал дослідження; методи дослідження; наукову новизну дослідження; практичне значення дослідження та інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі нашої роботи розглянуто теоретичні основи аналізу, зокрема, проблеми, які стосується теми нашого дослідження, а саме: зроблено огляд сучасних поглядів перекладознавців на художній переклад, його суть та проблематику; співвідношення контекстів тексту оригіналу та тексту перекладу; точність перекладу; збереження ритму та структури тексту оригіналу; переклад власних назв тощо. Розглянуто також специфіку «культурного повороту», який відбувся у перекладознавчих студіях, суть і зміст перекладацької стратегії «одомашнення», яка є одним із важливих понять культурного перекладознавства.

У другому розділі описано методологію, методи, етапи та матеріал дослідження. Наша робота складається з трьох етапів. Під час першого етапу нашого дослідження ми проаналізували теоретичні роботи багатьох науковців, які стосуються нашої теми, а також використали такі методи, як: методи синтезу,

аналізу, дедукції, індукції та дефінітивний метод. На другому етапі ми обрали джерельну базу для нашої роботи, якою стали оригінал роману К.С. Льюїса «Остання битва» з циклу «Хроніки Нарнії» [35] та переклад цього твору українською мовою [13], з яких ми виокремили приклади застосування стратегії перекладу «одомашнення». На цьому етапі ми використали метод довільного добору та метод суцільного добору. Після обрання матеріалів дослідження ми вивчили біографію автора, історію написання всього циклу «Хроніки Нарнії», приділивши особливу увагу «Останній битві», що є останнім романом цієї серії, а також розглянули наявну інформацію про перекладачів, які працювали над українським варіантом тексту оригіналу. На третьому етапі ми провели аналіз цих текстів та дібраних мовних одиниць та окремих фрагментів, які є прикладами реалізації стратегії «одомашнення». Для цього нам знадобився метод порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу, який є одним із найважливіших методів у перекладознавстві.

Третій розділ присвячено безпосередньо аналізу способів та засобів реалізації стратегії «одомашнення» в українських перекладах на основі роману «Остання битва» з серії «Хроніки Нарнії» автора Клайва Стейплза Льюїса, над яким працювали українські перекладачі – Ігор Ільїн у тандемі з Олександром Кальниченко та за участі Катерини Воронкіної. Ми досліджували три групи засобів: морфемні засоби; лексичні та фразеологічні засоби; та інші засоби. До морфемних засобів належать слова у кличному відмінку та зменшувально-пестливі форми, тобто морфемно-граматичні та морфемно-словотвірні трансформації, відповідно. Лексичні та фразеологічні засоби налічують у собі власні назви, загальні назви, стійкі словосполучення та фразеологізми, які було відтворено за допомогою перекладацької стратегії «одомашнення». До інших засобів ми віднесли комунікативні засоби реалізації стратегії одомашнення, тобто цілі речення висловлення, за допомогою яких автори та перекладачі зображують емоції, наміри та почуття героїв.

У загальних висновках викладено основні результати проведеного дослідження та окреслено перспективи його подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ

Теоретичні основи аналізу необхідні для того, щоб розглянути базові положення та теоретичні принципи, на яких ґрунтується певне дослідження. Виходячи з цього, у цьому розділі ми вивчили та виклали ті теоретичні засади, які стосуються теми нашого дослідження, зокрема у цьому розділі розглянуто проблеми художнього перекладу, принципи та поняття культурного перекладознавства, стратегію одомашнення та специфіку фентезійних творів.

1.1. Проблеми художнього перекладу

Кожен перекладач має своє визначення «художнього перекладу» спираючись на свій особистий досвід та власний розсуд.

В. Коптілов, український мовознавець, описує художній переклад як «вид словесної творчості, внаслідок якої тексти, написані однією мовою, відтворюються засобами іншої мовної системи». Переклад художнього твору – це «відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови». У художньому творі відображається не лише зміст, але й естетичні, філософські погляди автора [10].

Художній переклад вважається цікавим та одним з найбільш складних видів перекладу, оскільки це справжнє мистецтво перекладу творів художньої літератури. Перекладач має не тільки володіти іноземною мовою на досить високому рівні, а й відчувати текст оригіналу, зберегти думку автора та передати це мовою перекладу. Тобто здійснити переклад таким чином, аби людина-носіій іншої лінгвокультури зрозуміла та відчула те, що хотів передати автор [19].

При перекладі художніх творів багато що залежить від перекладача, а саме від його обізнаності щодо соціальних середовищ, культурної спадщини, історичної епохи, бажання виконувати переклад, тощо. М.Г. Шемуда казала: «Художній переклад завжди є взаємодією та взаємовпливом культур, до яких

належать тексти оригіналу та перекладу. Цей вплив охоплює всі сфери життя людей, а також особливості національної культури» [24, с. 164–168], тому перед перекладачем поставлено багато цілей та вимог [40].

Художній переклад дуже відрізняється від перекладу текстів інших типів, оскільки в художніх текстах опис дійсності виконується у вигляді зображень, а також дослідники звертають увагу на особливий характер текстів та спосіб передачі інформації. Також, дуже важливими є позиція автора, образ та думки, які мають бути донесені до читача.

Для художнього тексту характерною рисою є висока ступінь національно-культурної обумовленості, що має бути також зрозумілою в тексті перекладу. Микола Лукаш казав про це: «Художній переклад – це мистецтво, де необхідно передати не лише зміст, а й дух оригіналу» (цит. за [11]).

При перекладі художніх текстів перекладачі досить часто можуть зіштовхнутися з низкою труднощів, оскільки цей процес вимагає не тільки знань мов, але й розуміння культурного контексту, стилю автора та специфіки жанру. Однією з таких проблем є співвідношення контексту автора та контексту перекладача. З цього приводу К.В. Іваненко казала: «Переклад переміщується не просто в іншу мовну систему, але і в іншу культуру» [17].

Багато хто з дослідників погоджується із цими словами, оскільки жоден переклад художньої літератури не може бути абсолютно точним та ідентичним до тексту оригіналу. Це залежить від різності мовних систем, різного сприйняття та бачення автора та перекладача, багатьох суб'єктивних факторів перекладача (наприклад, поетики). Перекладач передає зміст тексту оригіналу, але у той же час створює абсолютно новий художній твір.

Іншою, але не менш важливою проблемою вважається точність та вірність перекладу. У своїх творах автори нерідко використовують каламбури та словесні ігри, але досить часто вони втрачаються в тексті перекладу через специфіку мов. Перекладач має проявити неабияку креативність, щоб відтворити зберегти сенс. Також, науковці звертають увагу на труднощі, які виникають при перекладі фразеологізмів. Перекладачу необхідно добре знати обидві мови, щоб точно

відтворити фразеологізми мовою перекладу. Також, потрібно постійно розширювати свій словниковий запас, оскільки нерозуміння та неточне відтворення лексичної одиниці може призвести до втрати значення цілого речення або зміни його смислу [5].

Ще однією проблемою науковці називають ритмічність та римованість віршів. Відтворення усіх слів у поетичному творі призводить до втрати розміру вірша та його гармонії, тому зазвичай перекладачі відтворюють лише головні елементи твору, аби зберегти римованість. Також, для кожного перекладача поетичних творів дуже важливо залишати свій особистий стиль, щоб читач міг з легкістю вгадати свого улюбленого перекладача [22, с. 232–236].

Також науковці виокремлюють проблему, яка стосується перекладу власних назв. Деякі автори використовують поширені імена та прізвища, переклад яких не викликає труднощів. Але деякі автори люблять використовувати незвичайні імена та назви, які можуть нести в собі додаткову інформацію. Переклад саме таких імен є складним перекладацьким завданням. Зазвичай перекладачі вирішують цю проблему використовуючи транслітерацію та транскрипцію, залишивши імена та назви в оригінальному звучанні, або переклавши їх, тобто знайшовши чи придумавши ім'я, що буде передавати значення, використане в тексті оригіналу.

Переклад сленгу також відноситься до проблем художнього перекладу. Зараз багато хто з авторів використовує сленг у своїх творах, щоб детальніше розкрити персонажа, тобто показати читачеві з якого регіону персонаж, або до якого прошарку суспільства він належить. Для точного відтворення сленгу в тексті перекладу перекладач має підібрати відповідні одиниці, щоб персонаж мав такий же характер, як і в тексті оригіналу [20].

Також не можна ігнорувати проблему дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу при перекладі художніх творів. Індивідуальна своєрідність тексту оригіналу тісно пов'язана зі світоглядом та естетикою автора. Саме тому при перекладі художніх творів дуже важливо досліджувати

твір і в лінгвістичному аспекті, і зі сторони літературознавства. Перекладач має дотримуватися авторських прав, етичних норм, а також зберегти наміри автора.

Ще однією з проблем художнього перекладу є передача історичних та географічних контекстів, які можуть бути незрозумілими для читачів.

При роботі з художніми творами перекладачі мають бути дуже креативними та уважними, щоб успішно подолати всі труднощі, якісно виконати переклад та зберегти зміст та дух твору.

Отже, художній переклад вважають центральною ланкою перекладацької діяльності, під художнім перекладом розуміють відтворення художнього тексту мовою оригіналу за допомогою мови перекладу. Оскільки оригінальний художній твір є авторським витвором, завдання перекладача щодо його відтворення постає доволі складним, як через відмінності між вихідною та цільовою мовами, так переважно і через різницю сприйняття цього тексту іншомовним читачем – представником іншої лінгвокультури. Тобто складнощі художнього перекладу мають лінгвокультурну природу, а шляхи їхнього подолання визначаються орієнтацією перекладача на «вірність» оригіналу та прийнятність для читача.

Одним з найскладніших жанрів літературних творів для перекладу вважається жанр «фентезі». Такі літературні твори наповнені фантазією автора та магічними елементами, а перекладач має не тільки відтворити зміст твору, а й передати магічну атмосферу тексту оригіналу. Таким чином, завданням перекладача, який працює з художнім твором у жанрі «фентезі», є відтворення та передача усіх рис цього жанру.

1.2. Характеристика літературних творів жанру «фентезі»

Оскільки у фокусі нашої уваги перебуває переклад художнього твору жанру фентезі, необхідно розглянути визначення цього жанру та проаналізувати його риси.

Загалом, жанр фентезі дуже відрізняється від наукової фантастики тим, що основним компонентом жанру фентезі є втручання чогось, чому немає раціонального пояснення. Твори наукової фантастики мають зв'язок з реальним світом та будуються на уявленнях стосовно майбутнього.

У порівнянні з іншими, традиційними жанрами, жанр «фентезі» виник доволі недавно, але він досить швидко набрав популярність, особливо у молодіжному середовищі.

Наукова фантастика – це жанр художньої літератури, який зображує альтернативний спосіб життя, якого можна досягнути завдяки уявним елементам, розвитку науки та технологічним змінам.

Виходячи з назви ми розуміємо, що у творах цього жанру завжди присутні елементи науки. Також, дуже часто в науково-фантастичних творах змальовують подорожі у часі та космічні подорожі. Зазвичай події відбуваються на інших планетах, залучаються високотехнологічні космічні кораблі. Інколи, автор може обирає реальний світ для своїх творів замість вигаданого, але новітні технології та наукові відкриття будуть завжди присутні.

Також, дуже важливим є те, що наукова фантастика досліджує антиутопічні теми які можуть виникнути у майбутньому. Дуже часто ці теми схожі з філософськими роздумами, а ще важливу роль відіграють моральні труднощі. Тож, таким чином автори розмірковують наскільки науково-фантастичний світ відрізняється від реального [47].

Фентезі – це літературний жанр, який охоплює надприродні елементи, вигадані світи, магію та магичні створіння.

Для літературних творів жанру «фентезі» характерна наявність міфічних істот, надприродні здібності персонажів а також створення нового світу [46].

Таким чином, жанр «фентезі» потребує лише уяву та вигадливість автора, у той час як «наукова фантастика» охоплює наукові відкриття та технологічний розвиток. У жанрі «наукова фантастика» є своя специфіка: автор описує події, які здійснилися, начебто, після певних наукових або науково-технічних

винаходів. Через це, наукова фантастика, зазвичай, насичена термінами або псевдо-термінами.

Натомість, у фентезійних творах не надається пояснення чому саме так відбуваються події – автор просто змальовує світ створений його уявою, тому цей жанр певною мірою нагадує казки. Певні події з реального життя перенесені у вигадане, штучно створене авторською уявою, середовище [36].

Науковці виділяють дві основні відмінності між цими двома жанрами: правдоподібність та місце дії. Вони наголошують на правдоподібності, оскільки в науково-фантастичних творах автори намагаються передбачити як можуть розвиватися події у майбутньому, у той час як у фентезійних творах присутні елементи, які зовсім не пов'язані з реальним світом та з нашим майбутнім. Теоретики наголошують на місці дії, як на одній з основних відмінностей, тому що у науково-фантастичних творах дія зазвичай відбувається в майбутньому, яке наповнене технологічним розвитком. У фентезійних творах дія може відбуватися у світі, який дуже схожий на наш, але в ньому наявні міфічні істоти та надприродні події [36].

Після аналізу літературних творів жанру «фентезі» деякі науковці почали наголошувати, що основа таких творів – втеча від реальності. Це є провідною характеристикою жанру «фентезі», оскільки кожна людина здатна фантазувати та уявляти. З цього приводу Террі Пратчетт сказав, що саме здатність фантазувати та уявляти вирізняє людину серед усіх інших істот. Також, він вважає, що одним із засобів застосування фентезі – подивитися новим поглядом на те, що вже досить добре знайоме [32, р. 173–200].

Дж. Р. Толкін також говорить про важливість "оновленого" погляду на світ. Він вважає, що це одна з найголовніших функцій цього жанру, оскільки саме це дозволяє читачу подивитися на світ під новим кутом та зануритися у "чарівну казку" [41].

У той же час деякі теоретики, такі як Шейла Егоф, вважають, що цілком цього жанру є не втеча від реальності, а її "освітлення". Тобто, через свої

літературні твори автори намагаються показати важливість деяких незмінних цінностей, які наявні в будь-якому світі [33].

Отже, на сьогоднішній день дуже велика кількість теоретиків та науковців досліджують літературні твори жанру «фентезі», оскільки це новітній літературний жанр, якому притаманні такі деякі особливі ознаки, як: незвичайні герої, надприродні здібності, місце дії, тощо. Також, поява цього літературного жанру призвела до багатьох змін у перекладаознавстві.

1.3. Стратегія «одомашнення» у світлі культурного підходу у перекладознавстві

На сьогоднішній день стратегія «одомашнення» займає важливе місце у перекладознавстві, оскільки за допомогою цього перекладацького підходу перекладачі можуть адаптувати текст оригіналу для читачів, які є представниками іншої лінгвокультури.

«Культурний поворот» у перекладознавстві відбувся у 1980-х та 1990-х роках та вважається значним проривом у теорії та практиці перекладу. Цей поворот змістив фокус та розширив контекст культурних та соціальних факторів, які дуже впливають на процес та результат і якість перекладу. Згодом у перекладознавстві цей термін став одним із головних понять. «Культурний поворот» змістив фокус на орієнтування на текст перекладу та одержувача. Таким чином, культура стала головним аспектом аналізу перекладу, замінивши мову, яку раніше розглядали як систему обміну інформацією.

Для опису процесу перекладу у перекладознавстві використовується термін «стратегія перекладу», що означає підхід, за допомогою якого перекладач здійснює переклад.

Також дуже важливим є те, що згідно з «культурним поворотом» при перекладі художніх текстів одним з найголовніших завдань перекладача виявилось відтворення балансу не тільки між двома різними культурами, а ще й

між «одомашненням» та «очуженням», двома основними перекладацькими стратегіями.

А. Лефевр та С. Басснетт вважають, що переклад художніх текстів – це переписування, створення нового тексту таким чином, щоб на читача цільової культури був здійснений такий самий вплив, як і на читача тексту оригіналу. Саме тому відбулася зміна фокусу із тексту оригіналу на текст перекладу, оскільки при перекладі художніх текстів переклад виконується не з мови оригіналу на мову перекладу, а з однієї культури на іншу [29, р. 140–150].

Під час перекладу дуже важливо використовувати різні стратегії перекладу, щоб усунути культурні розбіжності та адаптувати текст оригіналу для читача мови перекладу. Ж. Деліль у своєму словнику визначає «стратегію перекладу» як прийнятий перекладачем план дій відповідно до перекладу тексту [31].

Теоретики С. Басснетт і А. Лефевр виокремлюють три стратегії перекладу: одомашнення, очуження та буквальний переклад. Вони пояснюють, що неможливо досягти перекладацьких цілей без адаптації тексту оригіналу до цільової культури, а також без деяких «маніпуляцій» зі стратегіями. Зазвичай, працюючи над «переписуванням» тексту оригіналу, перекладач знаходиться під тиском законів літературної течії цільової культури та особистих поглядів та переконань. Саме тому науковці радять більше звертатися до стратегії перекладу «одомашнення» [28].

Такі науковці як В. Беньямін, Ф. Шляєрмахер та Л. Венуті у деяких своїх працях наголошують на важливості збереження стилістики автора, щоб структура тексту оригіналу зазнала мінімальних змін, аби читач навіть у перекладі міг бачити оригінальний текст та самостійно працював над розумінням ідей автора [45].

Деякі науковці навпаки віддають перевагу створенню нового тексту, звертаючи увагу на особливості культури цільової мови та використовуючи, переважно, стратегію «одомашнення».

Наприклад, Л. Венуті запевняє, що існує всього дві основні групи, до яких можна віднести всі стратегії перекладу: одомашнення (domesticating) та очуження (foreignizing) [43, р. 240–244]. Він вважає, що в сучасному перекладознавстві переважає стратегія одомашнення, оскільки перекладачі все частіше фокусуються на цільовій культурі при перекладі художніх текстів [44]. А також, пізніше Л. Венуті висловив свою думку, що перекладач не має залишатися в «невидимій» позиції в тексті перекладу [43].

При використанні стратегії «одомашнення» перекладач замінює мовні одиниці тими еквівалентами, які добре відомі в межах вихідної культури, та пристосовує весь текст під культуру мови перекладу [1, с. 7–13].

Використання саме цієї стратегії перекладу означає усунення перекладачем всіх труднощів для повного розуміння тексту, а задля цього перекладач має замінити деякі культурні особливості тексту оригіналу. Дуже багато практиків та теоретиків віддають перевагу саме методу одомашнення, оскільки вважають, що гарний переклад – це той переклад, який прозоро та природньо передає цінності та характеристики культури мови оригіналу мовою перекладу.

Натомість, при виборі стратегії очуження, зазвичай, перекладач намагається максимально залишити характерні ознаки культури та індивідуальний авторський стиль, хоча це й може призвести до ускладнення розуміння або навіть до повного нерозуміння твору у тексті перекладу [45].

Тож, «очуження» – це перекладацька стратегія, в центрі уваги якої знаходиться саме культура оригіналу, що вимагає від читача особливих знань, а іноді може викликати деякі труднощі при читанні [2, с. 5–13]. Інколи, перекладачі можуть обирати цю стратегію перекладу, якщо не вдається підібрати влучний відповідник у мові перекладу, або якщо підібраний відповідник впливає на сенс чи призводить до втрати головної ідеї автора.

Деякі науковці, такі як А. Берман, французький перекладознавець, віддають перевагу стратегії очуження, оскільки вважають, що стратегія

одомашнення неминуче деформує художній твір іноземного автора, а також призведе до втрати якоїсь інформації [37].

Також, А. Берман виокремлює тринадцять тенденцій, які деформують текст та легко виявляються в перекладі: усунення іншомовних запозичень; стирання ідіом та фразеологізмів; кількісне збіднення; викривлення інформації; якісне збіднення; логічне пояснення; екзотизація перекладу; уточнення; граматичні руйнування; подовження; вульгаризація; уніфікація; руйнування ритму [30].

П. Ньюмарк, англійський перекладач та науковець, звертає увагу на дві перекладацькі стратегії: стратегія дослівного перекладу, яка фокусується на мові оригіналу; та стратегія адаптації, орієнтовану на зміни тексту оригіналу таким чином, аби читач цільового тексту повністю розумів твір [38].

Деякі сучасні науковці вважають, що робота перекладачів дуже залежить від соціального та культурного контекстів, в яких працюють практики. Саме тому переклад займає важливе місце в цільовій культурі, оскільки він розглядається не тільки як творче та мовне явища, а ще й як політичне, соціальне та ідеологічне. Отже, на роботу перекладача впливають не тільки норми перекладу, а й національна культура мови перекладу [42, р. 83–100].

Висновки до Розділу 1

У перекладознавстві існує безліч визначень для терміну «художній переклад», оскільки кожен перекладач має свій власний досвід та думку, на які вони спираються, даючи визначення цьому поняттю. При перекладі художнього твору перекладач має зрозуміло для читача передати ідею автора та культурні особливості тексту оригіналу.

Художній переклад не без причин вважається одним із найскладніших видів перекладу, тому що перед перекладачем стоїть дуже багато важливих завдань та вимог, під час виконання яких можна зіштовхнутися з низкою

труднощів. Практик має не просто перекласти текст, а ще й має бути добре обізнаним щодо соціального та культурного середовища носіїв двох різних лінгвокультур. Не розуміючи індивідуальний стиль автора тексту оригіналу та культурні особливості, перекладач не зможе виконати якісний переклад та зрозуміло передати твір мовою перекладу.

Одним з новітніх жанрів літератури є «фентезі». У порівнянні з науковою фантастикою, фентезійні твори налічують вигадані світи, надприродні елементи та майже не мають ніякого зв'язку з реальним світом, у той час як наукова фантастика охоплює передбачення щодо нашого майбутнього після технологічного розвитку та деяких наукових відкриттів.

Поява «культурного повороту» у перекладознавстві дуже вплинула на перекладацьку діяльність. Саме цей процес змусив перекладачів орієнтуватися більше на читачів тексту перекладу, на їх розуміння прочитаного, і тим самим приділяти значно більше уваги особливостям культур вихідної та цільової мов.

Також, з появою «культурного повороту» перекладачі мали балансувати між двома основними стратегіями перекладу – «одомашнення» та «очуження».

Обираючи «одомашнення», перед перекладачем постає задача усунути всі труднощі для розуміння тексту, а для цього практик має підібрати найвлучніші еквіваленти та чітко передати задум автора. При виборі перекладацької стратегії «очуження» перекладач робить мінімальні зміни в ознаках культурних особливостей мови оригіналу, а також зберігає індивідуальний стиль автора. Ця стратегія може викликати у читача певні труднощі у розумінні твору, або навіть призвести до повного нерозуміння прочитаного.

Більшість перекладачів та перекладознавців віддають перевагу саме «одомашненню», оскільки за допомогою цієї перекладацької стратегії можна природньо передати особливості тексту оригіналу. Але у той же час, деякі практики та теоретики обирають переважно «очуження», бо «одомашнення» призводить до деформації тексту оригіналу, а завдяки «очуженню» можна зберегти всю інформацію та сфокусуватися на мові та культурі тексту оригіналу.

Загалом, обидві стратегії використовуються в художньому перекладі, питання тільки в тому, якою мірою та до яких одиниць застосовується кожна стратегія. Це залежить значною мірою від жанру літературного твору, а також від особистого вибору перекладача.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ, ЕТАПИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методологія, методи та етапи дослідження

Цілком очевидно, що методологічно це дослідження ґрунтується на засадах культурного перекладознавства.

Культурне перекладознавство має ключове значення для аналізу взаємозв'язків між перекладом та культурою, а також є методологічною основою нашого дослідження. А фундаментом нашої роботи стала концепція «культурного повороту», яка стала центральною темою в роботах С. Баснет і А. Лефевра. Завдяки цій концепції з'явилися нові підходи до аналізу та вивченню перекладу, звертаючи більше уваги на культурний аспект. Також, культурний контекст значною мірою впливає на роботу над перекладом та подолання різноманітних труднощів за допомогою перекладача. Таким чином, у процесі перекладу ключову роль відіграє саме відмінність культур мов оригіналу та перекладу, а не лише мовні відмінності, що робить цю методологію особливо актуальною для нас [27].

З появою «культурного повороту» у перекладознавстві, науковці все частіше акцентують увагу на важливості відтворення балансу між двома різними культурами, а також вони вважають роботу над перекладом створенням нового тексту на основі тексту оригіналу, який буде повністю зрозумілим для представника іншої культури. Для цього перекладач має ще балансувати між двома основними стратегіями перекладу – «одомашненням» та «очуженням».

У нашому дослідженні ми концентруємо нашу увагу на стратегії перекладу «одомашнення». У перекладознавстві ця стратегія має дуже велике значення, оскільки за допомогою «одомашнення» перекладач може адаптувати текст оригіналу під культурні особливості цільової аудиторії шляхом заміни деяких елементів у тексті оригіналу, які можуть бути незрозумілими для представника іншої лінгвокультури. У той же час не можна використовувати тільки стратегію

«одомашнення», бо це може призвести до втрати змістовних відтінків та якихось особливостей тексту оригіналу.

Загалом, наша робота має стандартну структуру для подібних наукових робіт та складається з трьох етапів.

Під час **першого етапу** нашого дослідження ми проаналізували теоретичні роботи різних науковців у сфері перекладознавства, які були дуже важливими для нашої роботи (у розділі 1 ми розглянули такі теми як: проблеми художнього перекладу, характеристика літературних творів жанру фентезі та «культурний поворот» у перекладацьких студіях). Під час цього етапу нашої роботи ми використали *методи синтезу, аналізу, дедукції та індукції* з метою аналітичного огляду теоретичних робіт, що стосується теми нашого дослідження. А також ми використали *дефінітивний метод* для пояснення наукових термінів, які були необхідні для роботи над практичною частиною аналізу та теоретичного обмірковування нашої теми.

На **другому етапі** нашої роботи ми зібрали матеріал дослідження, тобто обрали джерельну базу для нашого дослідження за допомогою *методу довільного добирання*. Для джерельної бази ми використали англomовний роман Клайва Стейплза Льюїса «Остання битва» з циклу «Хроніки Нарнії» [35] та його переклад українською мовою, над яким працювали Олександр Кальниченко у тандемі з Ігорем Ільїним та за участі Катерини Воронкіної. [13]. А також під час цього етапу ми використали *метод суцільного добору*, щоб виявити всі мовні одиниці та текстові фрагменти, які є прикладом використання стратегії «одомашнення».

Загалом було дібрано 253 приклади.

Ми обрали цей літературний твір тому що він є чудовим прикладом літературного жанру «фентезі», який з часом перетворився на класичний твір цього жанру, оскільки став популярним не тільки серед дітей, а й у дорослому середовищі. Також, і текст оригіналу, і текст перекладу можна знайти у відкритому доступі в мережі Інтернет, що також є важливим критерієм для вибору джерельної бази на сьогоднішній день.

Третій етап присвячений науково-практичному аналізу, тому він став основною частиною в нашій роботі. Під час цього етапу ми застосовували *метод порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу*, що є основним перекладацьким методом. Ми працювали над перекладацьким аналізом – виявили та проаналізували використання стратегії «одомашнення» у тексті перекладу українською мовою.

2.2. Матеріал дослідження

Джерельною базою нашого дослідження став англomовний текст оригіналу роману «Остання битва» (*The Last Battle*) з серії «Хроніки Нарнії» (*The Chronicles of Narnia*) автора Клайва Стейплза Льюїса (*Clive Staples Lewis*) [35] та переклад цього літературного твору українською мовою, над яким працювали Ігор Ільїн та Олександр Кальниченко за участі Катерини Воронкіної [13].

Клайв Стейплз Льюїс вважається одним з найвидатніших авторів двадцятого сторіччя. В його сім'ї дуже цінувалася освіта та жага до знань, тому вже з малечку він дуже зацікавився книжками та мріяв стати письменником [39].

К.С. Льюїс написав більше 30 літературних творів, які стали популярними як у серед дітей, так і серед дорослих. Найбільш відомими творами стали «Просто християнство» (*Mere Christianity*), «За межі Мовчазної планети. Переландра» (*Out of the Silent Planet*), «Велике розлучення» (*The Great Divorce*), «Листи Баламута» (*The Screwtape Letters*), та серія романів «Хроніки Нарнії» (*The Chronicles of Narnia*), які вже вважаються класикою у світі фентезійних творів. На сьогоднішній день було продано більше ста мільйонів екземплярів серії «Хроніки Нарнії» [26].

«Хроніки Нарнії» дуже сподобалися читачам різного віку. Цей цикл включає в себе 7 романів: «Лев, чаклунка та шафа» (*The Lion, the Witch, and the Wardrobe*), «Принц Каспіан» (*Prince Caspian*), «Морські пригоди “Зоряного мандрівника”» (*The Voyage of the Dawn Treader*), «Срібний трон» (*The Silver Chair*), «Кінь і його хлопчик» (*The Horse and His Boy*), «Небіж чаклуна» (*The*

Magician's Nephew), «Остання битва» (*The Last Battle*). Хоча це дуже популярні літературні твори, та лише за сьому частину «Остання битва» автор отримав медаль Карнегі – найвищу британську літературну нагороду.

Цей фентезійний цикл розповідає нам про те, як діти потрапляють до казкової країни під назвою Нарнія, в якій існує магія, тварини можуть розмовляти, а добро завжди перемагає зло. Перша частина циклу «Хроніки Нарнії» вважається найвідомішою серед усіх, оскільки саме з цієї частини вся серія почала набувати популярності не тільки серед дітей, а й серед дорослих читачів. можна дізнатися, як четверо звичайних дітей з сім'я Певенсів випадково потрапляють до Нарнії через звичайну шафу. Там вони дізнаються, що Біла Відьма, зла чаклунка, захопила країну та влаштувала там вічну зиму. Чарівні тварини не можуть самотужки подолати її, тому їм на допомогу приходить Великий Лев Аслан та діти. Чаклунка вбиває Лева, але добро перемагає зло: Чаклунка переможена, а Аслан воскресає.

Друга частина – це продовження першої. Принц Каспіан та тварини знов мають боротися зі злом, тому діти повертаються до казкової країни та врятовують жителів Нарнії. Під час своєї пригоди вони зіштовхуються з деякими проблемами, але ніхто не втрачає надію та кожен робить усе можливе і неможливе заради перемоги над злом. У вирішальний момент битви Аслан, Великий Лев, приходить на допомогу дітям та всім нарнійцям.

Третій роман також є продовженням перших двох частин. Молодий принц Каспіан має розшукати та врятувати лордів, яких у другій частині відправили у вигнання. Діти підтримують його та разом з принцем вирушають у подорож. У четвертій частині циклу до Нарнії потрапляють не четверо дітей, як у попередніх частинах, а двоє – хлопчик та дівчинка, шкільні друзі. Аслан, Великий Лев, просить їх знайти зниклого принца Ріліана. Для цього вони вирушають в країну Велетнів, де на них чекає небезпека та багато пригод.

Дії п'ятої частини розгортаються під час правління Певенсів, головних героїв перших частин. Це перша частина, яка не є продовженням попередніх. Цей роман розповідає нам історію маленького хлопчика та його коня, які потрапили

у полон. Вони дізнаються, що на одне королівство готується напад та вирішують попередити Короля та врятувати всіх жителів.

Шоста частина є передісторією та розповідає як з'явилася Нарнія та яку роль відіграв Аслан. Саме цей роман містить відповіді на багато питань стосовно цього магічного світу, які можуть виникнути під час читання попередніх частин.

У сьомій частині, яку ми обрали для нашого дослідження, ми дізнаємося про останні дні Нарнії. Мавпа вирішує всіх обдурити та захопити владу, видаючи віслюка за Аслана. Вони вдвох починають знищувати магічний світ шляхом продажу чарівних тварин та вирубкою лісів. Останній король Нарнії зрозумів що відбувається, але самотійно не зміг подолати ворогів. На допомогу йому приходять діти та розпочинається велика битва між добром та злом. Аби врятувати всіх, хто вірить та підтримує Великого Лева, Аслан знищує Нарнію та створює новий світ, в якому можна зустріти всіх героїв цього циклу, які живуть у спокої та гармонії.

Аналізуючи цей цикл, багато науковців виділяють звернення автора до Біблії. Наприклад вважається, що Аслан – це Бог, який захищає тих, хто вірить у нього, допомагає їм, зцілює, а також жертвує собою заради інших та воскресає через якийсь проміжок часу. Остання частина циклу «Остання битва» описує кінець світу та можливе життя після нього. У цьому новому світі панує лише мир та любов, тут зовсім немає зла. тут можна провести паралель, як раніше християни чекали кінця світу, щоб потрапити до Бога.

Також, цей момент добре асоціюється з християнськими віруваннями, що після смерті душа людини потрапляє до Господа, тобто у новий світ. К.С. Льюїс народився у релігійній сім'ї, та хоча якийсь час він був атеїстом, але згодом все ж прийняв християнство та також став релігійною людиною. Через свої твори він намагався дати людям надію та показати силу віри [23].

Після детального аналізу всіх частин циклу «Хроніки Нарнії», багато хто з науковців та літературних критиків наголошує на тому, що порядок публікації та хронологічний порядок не співпадають, а тому вони радять читачам читати цю серію в іншому порядку. Причиною такого є те, що у багатьох частинах наявні

моменти та ситуації, які викликають багато питань, та лише у частинах, які були опубліковані пізніше, ми можемо знайти відповіді. Також, деякі романи з циклу є передісторією, хоча й були опубліковані значно пізніше.

Тож, пропонується читати романи у такому порядку: «Небіж чаклуна» (*The Magician's Nephew*), який опублікований шостим; «Лев, чаклунка та шафа» (*The Lion, the Witch, and the Wardrobe*), опублікований першим; «Кінь і його хлопчик» (*The Horse and His Boy*), п'ятий за порядком публікації; «Принц Каспіан» (*Prince Caspian*), другий за оригінальним порядком; «Морські пригоди “Зоряного мандрівника”» (*The Voyage of the Dawn Treader*), який був опублікований третім; «Срібний трон» (*The Silver Chair*), четвертий роман за порядком публікації; та «Остання битва» (*The Last Battle*) [34].

Потрібно звернути увагу на те, що лише «Остання битва» є романом, місце якого збігається і в порядку публікації, і в порядку читання.

Клуб сімейного дозвілля, харківське видавництво, спочатку видало всі частини окремими книжками. Над першою частиною працював Ігор Ільїн за участі Катерини Воронкіної, а над усіма іншими працювали у тандемі Ігор Ільїн та Олександр Кальниченко, також за участі Катерини Воронкіної. Пізніше видавництво вирішило перевидати всю серію однією книгою [21].

Ігор Ільїн часто працював над перекладом у тандемі з Олександром Кальниченко. Разом вони переклали багато різних літературних творів, наприклад: «Чарівник країни Оз» (*The Wonderful Wizard of Oz*), «Чудесна країна Оз» (*The Marvelous Land of Oz*), «Опудало з країни Оз» (*Scarecrow From Oz*) автора Лімана Френка Баума (*Lyman Frank Baum*), та «Останній магнат» (*The Last Tycoon*) й «Кохання останнього магната» (*The Love of the Last Tycoon*) автора Френсіса Скотта Фіцджеральда (*Francis Scott Key Fitzgerald*), а також за участі Катерини Воронкіної всі частини циклу «Хроніки Нарнії» (*The Chronicles of Narnia*) автора Клайва Стейплза Льюїса (*Clive Staples Lewis*).

З тексту оригіналу та з тексту перекладу ми обрали одиниці, а саме мовні засоби, відтворені у перекладі із застосуванням стратегії перекладу «одомашнення». Таких одиниць ми обрали 253.

За нашими спостереженнями до таких одиниць належать 3 групи: перша група подана словами, до яких перекладач додав українські зменшувально-пестливі суфікси, а також слова, які мають кличний відмінок, тобто застосував морфемний спосіб стратегії одомашнення; до другої групи ми віднесли лексичні одиниці, слова та стійкі словосполучення, загальні та власні назви, у перекладі яких було використано автохтонну українську лексику або асимільовані запозичення, а також фразеологізми, які було відтворено не за допомогою калькування, а за допомогою еквівалентного відповідника в українській мові; до третьої групи належать цілі речення висловлення, які добре зображують почуття та емоції персонажів, тобто комунікативні засоби.

Висновки до розділу 2

Переклад художніх творів потребує дуже кропіткої роботи перекладача, оскільки перед практиком не тільки стоять певні задачі, а ще й може виникнути низка труднощів, які необхідно успішно подолати. Перш за все потрібно звертати увагу на відмінність культурних особливостей вихідної та цільової мов, щоб читачу цільової мови була зрозуміла ідея автора та зміст тексту. Для цього практики користуються перекладацькою стратегією «одомашнення». Саме тому під час роботи над перекладом дуже важливо приділяти увагу саме культурному контексту.

Наше дослідження має три етапи та структура, яка є типовою для наукових робіт такого рівня. Під час першого етапу ми аналізували теоретичні роботи видатних науковців, які стосуються теми нашого дослідження та художніх творів жанру фентезі. Другий етап стосується добирання тексту оригіналу та тексту перекладу українською мовою. Та під час третього етапу ми аналізували текст оригіналу та текст перекладу для виявлення прикладів використання перекладацької стратегії «одомашнення».

Джерельну базу нашої роботи становлять: текст оригіналу роману «Остання битва» з циклу «Хроніки Нарнії» видатного автора К.С. Льюїса. Цей

цикл є дуже відомим серед читачів усіх віків, а за роман «Остання битва» автор отримав медаль Карнегі, що є найвищою нагородою за дитячий літературний твір; український переклад цього роману, над яким працювали І. Ільїн, О. Кальниченко та К. Воронкіна. З двох текстів – тексту оригіналу та тексту перекладу - ми виокремили мовні одиниці та текстові фрагменти, які є прикладом використання стратегії «одомашнення».

РОЗДІЛ 3**ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОДОМАШНЕННЯ
В УКРАЇНСЬКОМУ ПРЕКЛАДІ РОМАНУ «ОСТАННЯ БИТВА»
З СЕРІЇ «ХРОНІКИ НАРНІЇ»**

Українська та англійська мови належать до різних гілок родини мов, а також відносяться до різних структур мов: англійська мова є переважно аналітичною, а українська – флектична, тобто ми передаємо граматичні значення використовуючи зв'язні граматичні морфеми. Саме через різницю в будові мов українські перекладачі дуже часто використовують стратегію «одомашнення», щоб успішно виконати всі поставлені задачі та отримати якісний переклад.

(1) У деяких випадках стратегія одомашнення реалізується шляхом додавання морфем. Тобто, ця трансформація додавання трохи відрізняється від того, що традиційно перекладознавці описують як "додавання". Як правило, говорячи про спосіб перекладу "додавання" мова йде про граматичну трансформацію, в результаті використання якої у тексті перекладу збільшується кількість слів. У нашому випадку ми звертаємо увагу лише на додавання морфем.

Для української мови типовими є такі граматичні форми, як кличний відмінок або зменшувально-пестливі суфікси, яких немає в англійській мові. Що стосується заміни лексичних засобів, фразеологізмів, словосполучень та речень, то в цьому випадку перекладачі використовують контекстуальну заміну [7].

3.1. Морфемні засоби реалізації стратегії одомашнення

(2) Для української мови типовим є використання кличної форми слова, що утворюється за допомогою використання морфемно-граматичної трансформації, а також зменшувально-пестливої форми, тобто морфемно-словотвірні трансформації. На відміну від української мови, в англійській мові відсутні такі типи морфемних засобів, тому в цих випадках дуже влучно використовувати

стратегію «одомашнення», оскільки це допоможе перекладачу передати текст оригіналу більш зрозуміло та якісно.

В українській мові морфемно-граматична трансформація є особливою, оскільки ми використовуємо кличний відмінок для звернення до когось. Зазвичай цей відмінок формується за допомогою додавання незвичного закінчення до кореня слова. У той самий час, в англійській мові немає спеціальної конструкції для формування звертання.

Під час нашого дослідження ми виділили декілька прикладів використання морфемно-граматичної трансформації в українському перекладі для реалізації стратегії одомашнення.

Наприклад, у першому наведеному зразку ми можемо побачити, як перекладачі використали не тільки кличний відмінок для звертання, а ще й додали присвійний займенник *мій*:

(1) *You know you're no good at thinking, **Puzzle**, so why don't you let me do your thinking for you?*

*Усі ж розуміють, що нічого тобі на думку спасти не може, тому не переймайся, **мій друже**, і дозволь вирішувати тим, у кого вистачає на те клепок.*

У наступному прикладі зображено відтворення звертання до *володаря (Sire)*:

(2) *"They are the most wonderful tidings ever heard in our days or our father's or our grandfathers' days, **Sire**," said Jewel, "if they are true."*

*– Що тут гадати, **володарю**? Новина і справді нечувана з давніх часів, бо ані діди, ані прадіди того не пам'ятають, – кивнув єдиноріг, – якщо, звісно, то не чутки та не плітки, а щира, як вона є, правда.*

У поданому далі прикладі наведено, як основну форму іменника в тексті оригіналу "*King*" в українському перекладі відтворено за допомогою морфемно-граматичної трансформації:

(3) *"Hail, **King**," it cried in a voice as deep as a bull's.*

*– Вітаю тебе, **королю**, – мовив він низьким голосом, який здалеку можна було прийняти за рев бика.*

У четвертому прикладі можемо побачити зразок відтворення кличного відмінка в українському варіанті імені **Roonwit**:

(4) *Welcome, **Roonwit**.*

*Вітаю тебе, о мудріший **Рунвіте!***

Наступний приклад зображує використання кличного відмінка при перекладі **Lord King**:

(5) *"That I know not, **Lord King**," said the Centaur.*

*Не вірте тим чуткам – то казки, **мій королю!***

Далі ми можемо побачити відтворення слова **friends** за допомогою морфемно-граматичної трансформації:

(6) *Come, **friends**.*

*За мною, **друзі!***

Наступний приклад ілюструє не тільки використання морфемно-граматичної трансформації, а ще й додавання. Перекладачі зробили це для того, щоб читач краще зрозумів контекст тексту.

(7) *"You look wonderful, wonderful," said the Ape.*

*– Чудовий вигляд, **мій друже**, просто чудовий! – мовив Круть, коли надивився вдосталь*

Восьмий приклад ілюструє використання кличного відмінка в українському перекладі до англійського **Water Rat**:

(8) *Hey! **Water Rat!***

*– Агов, **щуре!***

Далі ми пропонуємо розглянути більш детально морфемно-словотвірну конструкцію морфемного засобу. В українській мові з використанням цієї трансформації ми утворюємо зменшувально-пестливі форми слова за допомогою додавання особливих суфіксів, що додають звичайним словам відтінки м'якості та лагідності.

У наведеному прикладі добре зображено використання цієї трансформації при відтворенні слова **house**:

(9) *He had a little **house**, built of wood and thatched with leaves, up in the fork of a great tree, and his name was Shift.*

*А мешкав він у маленькій **хатинці** під стріхою з листячка та гілочок, що гніздилася у розгалуженні великого крилатого дерева, а звали його Круть.*

Також можна помітити залучення цієї трансформації при перекладі слова **wood**:

(10) *He had a little house, built of **wood** and thatched with leaves, up in the fork of a great tree, and his name was Shift.*

*А мешкав він у маленькій хатинці під стріхою з листячка та **гілочок**, що гніздилася у розгалуженні великого крилатого дерева, а звали його Круть.*

Аналогічно, як і в попередньому прикладі, перекладачі відтворили **leaves** за допомогою використання зменшувально-пестливого суфікса:

(11) *He had a little house, built of wood and thatched with **leaves**, up in the fork of a great tree, and his name was Shift.*

*А мешкав він у маленькій хатинці під стріхою з **листячка** та гілочок, що гніздилася у розгалуженні великого крилатого дерева, а звали його Круть.*

Також, можна помітити залучення цього засобу у наведеному далі прикладі:

(12) *There were very few Talking Beasts or Men or Dwarfs, or people of any sort, in that part of the wood, but Shift had one friend and neighbour who was a **donkey** called Puzzle.*

*Та хай як там було, але був-таки в нього один сусіда, а можна сказати, й друзяка, **віслючок** на ім'я Верть.*

Наведені нижче приклади також добре ілюструють використання саме цього виду морфемних засобів:

(13) *The great waterfall pours down into it with a noise like everlasting thunder, and the **River of Narnia** flows out on the other side.*

*А з протилежного боку з озера витікала одна-єдина **річечка**, що далі за течією, набравши сил, перетворювалася на найвеличнішу ріку Нарнії.*

(14) *We'll make this skin into a fine warm **winter coat** for you."*

Ми зробимо от що: ми зробимо з цієї шкури тобі зимову... е-е-е... хутрянку шубку.

Далі пропонуємо розглянути приклад використання стратегії «одомашнення» при перекладі слова **lodge**:

(15) About three weeks later the last of the Kings of Narnia sat under the great oak which grew beside the door of his little hunting lodge, where he often stayed for ten days or so in the pleasant spring weather.

Кілька тижнів по тому останній король Нарнії спочивав собі під кремезним дубом, що ріс поряд з його мисливською хатинкою, до якої він деінколи найжджав відпочити від державних справ на тиждень-другий, зокрема навесні.

Таким чином, аналізуючи використання стратегії «одомашнення» у тексті перекладу українською мовою ми помітили багато випадків використання морфемних засобів для реалізації цієї перекладацької стратегії. Також ми хочемо зазначити, що ці трансформації не потребують від перекладача надто великих зусиль, оскільки будучи носієм української мови практик автоматично використовує раніше згадані морфемні засоби відтворення.

3.2. Лексичні та фразеологічні засоби реалізації стратегії одомашнення

(3) Використовуючи лексичні та фразеологічні засоби реалізації стратегії одомашнення перекладачі використовують контекстуальну заміну.

Контекстуальна заміна є лексичною перекладацькою трансформацією, за допомогою якої перекладач при відтворенні тексту оригіналу добирає відповідне слово або словосполучення, яке не є словниковим відповідником. Тобто такий відповідник обирається враховуючи контекстуальне значення лексичної одиниці [8].

На цьому етапі ми виокремили чотири групи номінативних засобів: власні назви; загальні назви; стійкі словосполучення та фразеологізми.

У наведених далі двох прикладах можна побачити застосування контекстуальної заміни для власних назв:

(16) *In the last days of Narnia, far up to the west beyond **Lantern Waste** and close beside the great waterfall, there lived an Ape.*

*Далеко-далеко від **Ліхтарної пустки**, поруч із Великим водоспадом, жив-був такий собі облизян.*

(17) *In the last days of Narnia, far up to the west beyond Lantern Waste and close beside the **great waterfall**, there lived an Ape.*

*Далеко-далеко від Ліхтарної пустки, поруч із **Великим водоспадом**, жив-був такий собі облизян.*

Наступні два приклади ми обрали для ілюстрації використання контекстуальної заміни при перекладі імен:

(18) *He had a little house, built of wood and thatched with leaves, up in the fork of a great tree, and his name was **Shift**.*

*А мешкав він у маленькій хатинці під стріхою з листячка та гілочок, що гніздилася у розгалуженні великого крилатого дерева, а звали його **Круть**.*

(19) *There were very few Talking Beasts or Men or Dwarfs, or people of any sort, in that part of the wood, but Shift had one friend and neighbour who was a donkey called **Puzzle**.*

*Та хай як там було, але був-таки в нього один сусіда, а можна сказати, й друзяка, віслючок на ім'я **Верть**.*

Двадцятий та двадцять-перший приклади, як і перші два з цієї групи, зображують реалізацію стратегії одомашнення при перекладі власних назв:

(20) *One morning early in the year the pair of them were out walking along the shore of **Caldron Pool**.*

*Одного весняного ранку двоє приятелів вирушили на прогулянку берегом **озера Чан**.*

(21) *A Hunter, a Man, had killed and skinned this lion somewhere up in the **Western Wild** several months before.*

До речі, то була правда: невідомий мисливець, звісно, людина, вполював того лева десь на **дикому заході** та, знявши з нього шкуру, либонь, на трофей, чомусь покинув її напризволяще.

Наведений нижче приклад також ілюструє використання стратегії одомашнення при перекладі імен:

(22) *There was no one with him that spring morning except his dearest friend, **Jewel the Unicorn**.*

Того ранку нікого поряд із ним не було, крім вірного його друга, єдинорога на ім'я **Діамант**.

А також ми хочемо продемонструвати приклад перекладу назви населеного пункту з використанням контекстуальної заміни:

(23) *Then came that dark Man with the beard, the merchant from **Calormen**.*

А слідом за ним хіба не зустріли ми того темношкірого бороданя, купця з **Остраханства**, – той взагалі стверджував, що поява Аслана – поза всіляких сумнівів.

Далі ми пропонуємо розглянути декілька прикладів використання контекстуальної заміни при відтворенні загальних назв. Зазвичай, переклад таких мовних одиниць не викликає труднощів, але інколи можна зустріти доволі цікаві перекладацькі рішення.

У цьому прикладі перекладачі використали не тільки контекстуальну заміну, а ще й авторський неологізм. Наскільки ми розуміємо, це цікаве рішення було викликано тим, що в англійській мові є два іменника: 'monkey' та 'ape', тоді як в українській мові є лише один – «мавна». 'Ape' означає велику людиноподібну мавпу, та оскільки в українській мові немає засобів для відтворення цього англійського іменника, то перекладачі вирішили взяти відповідник з іншої мови та відтворити його таким чином, щоб у українського читача виникло уявлення про щось досить велике та страшне.

(24) *In the last days of Narnia, far up to the west beyond Lantern Waste and close beside the great waterfall, there lived an **Ape**.*

*Далеко-далеко від Ліхтарної пустки, поруч із Великим водоспадом, жив-
був такий собі **облизян**.*

Наступні три приклади ілюструють нам одразу декілька застосувань контекстуальної заміни в одному реченні:

*(25) There were very few **Talking Beasts** or Men or Dwarfs, or people of any sort, in that part of the wood, but Shift had one friend and neighbour who was a donkey called Puzzle.*

*Із сусідами в нього якось не склалося, бо й сусідів, власне кажучи, не було, а не було тому, що майже всі **розумні звірі**, а так само й люди, а так само й гноми чомусь той ліс оминали.*

*(26) There were very few Talking Beasts or **Men** or Dwarfs, or people of any sort, in that part of the wood, but Shift had one friend and neighbour who was a donkey called Puzzle.*

*Із сусідами в нього якось не склалося, бо й сусідів, власне кажучи, не було, а не було тому, що майже всі розумні звірі, а так само й **люди**, а так само й гноми чомусь той ліс оминали.*

*(27) There were very few Talking Beasts or Men or **Dwarfs**, or people of any sort, in that part of the wood, but Shift had one friend and neighbour who was a donkey called Puzzle.*

*Із сусідами в нього якось не склалося, бо й сусідів, власне кажучи, не було, а не було тому, що майже всі розумні звірі, а так само й люди, а так само й **гноми** чомусь той ліс оминали.*

Нижче викладено ще один приклад реалізації стратегії одомашнення шляхом контекстуальної заміни:

*(28) A **Hunter**, a Man, had killed and skinned this lion somewhere up in the Western Wild several months before.*

*До речі, то була правда: невідомий **мисливець**, звісно, людина, вполював того лева десь на дикому заході та, знявши з нього шкуру, либонь, на трофей, чомусь покинув її напризволяще.*

Наведений далі приклад ілюструє нам використання перекладацької стратегії одомашнення на прикладі слова **oranges**:

(29) *"You'd better take a good brisk trot down river as far as Chippingford and see if they have any **oranges** or bananas."*

– Отож я й кажу, – вів далі Круть, – що саме зараз саме час тобі зробити невеличку пробіжку вздовж річки до Чипінгфорда та подивитися, чи торгують там **помаранчами** або бананами.

Також пропонуємо проаналізувати приклад з відтворенням **bananas**:

(30) *"You'd better take a good brisk trot down river as far as Chippingford and see if they have any oranges or **bananas**."*

– Отож я й кажу, – вів далі Круть, – що саме зараз саме час тобі зробити невеличку пробіжку вздовж річки до Чипінгфорда та подивитися, чи торгують там помаранчами або **бананами**.

(31) *There was no one with him that spring morning except his dearest friend, Jewel the **Unicorn**.*

Того ранку нікого поряд із ним не було, крім вірного його друга, **єдинорога** на ім'я Діамант.

(32) *Then came that dark Man with the beard, the **merchant** from Calormen.*

А слідом за ним хіба не зустріли ми того темношкірого бороданя, **купця** з Остраханства, – той взагалі стверджував, що поява Аслана – поза всіляких сумнівів.

Далі ми хочемо представити декілька прикладів використання стійких словосполучень в українському перекладі для відтворення тексту оригіналу. Стійким словосполученням вважається поєднання повнозначних слів, яке передає лексичне значення одного повнозначного слова [18].

У наступному прикладі ми пропонуємо розглянути як перекладачі відтворили словосполучення **no one could remember**:

(33) *He was so old that **no one could remember** when he had first come to live in those parts, and he was the cleverest, ugliest, most wrinkled Ape you can imagine.*

Був він такий старий, що ніхто вже й не пам'ятав, як і коли з'явився він у тих краях, а ще він був найхитрючішим, найогиднішим та найзморшкуватішим за всіх у лісі – таким, що й уявити собі неможливо.

Далі пропонуємо розглянути приклад відтворення словосполучення **strong point**:

*(34) Because, you know, thinking isn't your **strong point**.*

*Не ображайся, друже, але думати тобі якось не **лучить**.*

Нижче можна побачити ще одну реалізацію перекладацької стратегії «одомашнення», відтворюючи англійськомовне слово **Rashness**:

*(35) The **Rashness** of the King.*

*Король **робить хибний крок**.*

У наступному прикладі показано, що перекладі обрали відтворення часового проміжку шляхом за допомогою добору українського стійкого словосполучення замість калькування:

*(36) About three weeks later the last of the Kings of Narnia sat under the great oak which grew beside the door of his little hunting lodge, where he often stayed **for ten days or so** in the pleasant spring weather.*

*Кілька тижнів по тому останній король Нарнії спочивав собі під кремезним дубом, що ріс поряд з його мисливською хатинкою, до якої він деінколи найжджав відпочити від державних справ **на тиждень-другий**, зокрема навесні.*

Останньою групою прикладів використання номінативних засобів для реалізації стратегії одомашнення ми хочемо представити відтворення словосполучень тексту оригіналу за допомогою українських фразеологізмів.

Фразеологізм – це стійкі вислови, які несуть у собі образне, або часто навіть переносне значення, замість буквального [25].

В українській мові фразеологізми використовуються не тільки в художніх творах, а й досить часто можна зустріти їх вживання у повсякденному житті. Саме тому ми пропонуємо розглянути декілька прикладів застосування таких мовних одиниць для реалізації перекладацької стратегії «одомашнення»:

(37) *It may be something useful.*

*А що, як воно **стане в пригоді**?*

У поданому нижче прикладі ми пропонуємо розглянути варіант відтворення «*feeling cold*» українською мовою за допомогою фразеологізму:

(38) *I'm **feeling cold** enough already in this cruel wind.*

*Дарма, що в мене вже й так **зуб об зуб скаче**, я таки полізу.*

Далі можемо проаналізувати відтворення *come up* українською:

(39) *And when he had **come up** and when at last he got somewhere near the thing he was trying to catch, it sailed away from him till it too got under the fall and was forced down to the bottom.*

*Насилу **перевівши дух**, він одразу заходився гребти у напрямку жовтої плями, як вона бачилася у воді, та коли до неї було вже копитом кинути, вона, ніби знущаючись, тихенько попливла собі геть, дісталася водоспаду і зникла у вирі.*

Наступний приклад ілюструє відтворення тексту оригіналу українською мовою із залученням фразеологізмів:

(40) *And when he had come up and when at last he **got somewhere near the thing he was trying to catch, it sailed away from him till it too got under the fall and was forced down to the bottom.***

*Насилу перевівши дух, він одразу заходився гребти у напрямку жовтої плями, як вона бачилася у воді, та коли до неї було вже **копитом кинути**, вона, ніби знущаючись, тихенько попливла собі геть, дісталася водоспаду і зникла у вирі.*

У наступному реченні ми можемо спостерігати реалізацію перекладацької стратегії «одомашнення» шляхом контекстуальної заміни, а саме із використанням фразеологічних висловлень:

(41) *You know you're no good at thinking, Puzzle, so why don't you **let me do your thinking** for you?*

Усі ж розуміють, що нічого тобі на думку спасти не може, тому не переймайся, мій друже, і дозволь вирішувати тим, у кого **вистачає на те клепок**.

(42) *"But I'm so tired, Shift," pleaded Puzzle.*

– Але ж я... я... **без задніх ніг від втоми**, – вже вдруге за сьогодні уперся був віслюк.

(43) *Then he swung himself up from branch to branch, **chattering** and grinning all the time, and went into his little house.*

Опинившись біля дерева, він хутко почав здиратися наверх: з гілки на гілку, встигаючи ще й **буркотіти собі під ніс** та посміхатися якимсь своїм думкам.

Далі пропонуємо розглянути використання «одомашнення» на прикладі **for he was a clever**:

(44) *He found needle and thread and a big pair of scissors there; **for he was a clever** Ape and the Dwarfs had taught him how to sew.*

А шити, **помітивши у нього хист**, його колись навчили гноми.

Наступне речення також чудово ілюструє використання фразеологізмів для відтворення англійського **saw at once**:

(45) *He **saw at once** that the body of the lionskin would be too long for Puzzle and its neck too short.*

Розправивши шкуру, він **на око прикинув**, що вона задовга як на віслюка, а от у шиї, навпаки – **закоротка**, бо у віслюка шия довша, ніж у звичайного лева.

(46) *We would **set everything right** in Narnia.*

Ми з тобою **наведемо лад** у Нарнії.

(47) *"Well then, **that's settled**," said the Ape.*

– Тоді... **вдаримо по руках!**

(48) *"I cannot **set myself to any work or sport** to-day, Jewel," said the King.*

– Щось у мене сьогодні **все із рук валиться** і навіть до ловів думки не лежать, – казав король єдинорогу, – все дивні новини не йдуть з голови!

Отже, під час нашого дослідження було виявлено, що приклади використання контекстуальної заміни становлять переважну частину серед усіх

інших прикладів використання різних засобів для реалізації перекладацької стратегії «одомашнення». Ми вважаємо, що причиною цього є те, що за допомогою цієї перекладацької стратегії перекладач може краще відтворити різні ситуації та емоційне забарвлення, описані в тексті оригіналу, таким чином, щоб представники цільової мови могли також зрозуміти культурний контекст тексту оригіналу. Також, серед усіх представлених груп найпоширенішою була група фразеологізмів.

3.3. Інші засоби реалізації стратегії одомашнення

(4) До інших засобів реалізації стратегії одомашнення у романі «Остання битва» ми віднесли комунікативні засоби. До цієї групи належать цілі речення висловлення, які були відтворені заміною, а не калькуванням. За допомогою комунікативних засобів автори та перекладачі зображують емоції та почуття персонажів, а також спосіб їх взаємодії між собою. Також, ці засоби допомагають нам краще зрозуміти та відчувати атмосферу, «настрій» тексту чи окремої ситуації.

Наприклад:

(49) Look! What's that?

Диви-но, що там таме?

Далі ми можемо побачити ще декілька речень висловлень, тобто комунікативних засобів:

(50) "But I don't want to tell them anything."

– Але ж я не збираюся нікому нічого наказувати!

(51) Come, friends.

За мною, друзі!

Нижче наведений приклад показує цікавий варіант для відтворення «*Not now-a-days*» українською мовою:

(52) Not now-a-days.

Отож-бо й воно!

(53) *"Work, lazy brute," shouted one of the Calormenes: and as he spoke he struck the horse savagely with his whip.*

– ***Ворушися, ти, ледачий син лінивця! От знайшла свинюка багнуку!***

У наступному прикладі можна помітити, що перекладачі застосували не тільки комунікативний засіб, а ще й додавання. У тексті оригіналу немає відповідника до цього українського висловлення, та наскільки ми розуміємо це було зроблено для того, щоб краще передати українському читачу атмосферу певного моменту:

(54) *"Work, lazy brute," shouted one of the Calormenes: and as he spoke he struck the horse savagely with his whip.*

Ворушися, ти, ледачий син лінивця! От знайшла свинюка багнуку!

Тож, за допомогою комунікативних засобів перекладачі змогли краще та зрозуміліше передати атмосферу окремих ситуацій, емоції та настрої персонажів. Ми виявили, що використання контекстуальної заміни задля застосування комунікативних засобів є дуже важливим при реалізації стратегії перекладу «одомашнення», оскільки комунікативні засоби надають більше інформації про емоційне забарвлення тексту у цілому та надають перекладу більш «природнього» контексту.

Висновки до розділу 3

1. За нашими дослідженнями, перекладацька стратегія «одомашнення» в українському перекладі роману «Остання битва» з серії «Хроніки Нарнії» автора К.С. Льюїса реалізується у два способи: перший спосіб – шляхом додавання морфем, а другий – контекстуальної заміни. Із додаванням кореспондують морфемні засоби, а з контекстуальною заміною – лексичні, фразеологічні та інші.

2. До морфемних засобів належать морфемно-граматичні конструкції, які в українській мові передають кличний відмінок, відсутній в англійській мові, але типовий для української, а також морфемно-словотвірні, тобто ті, що

модифікують лексичне значення слова. У нашому випадку це слова, відтворені із залученням зменшувально-пестливих суфіксів.

3. Лексичні та фразеологічні засоби реалізації стратегії одомашнення подані типовою українською лексикою, асимільованими запозиченнями та авторськими неологізмами. Також, українські фразеологізми вводяться в переклад не тільки для відтворення англійських фразеологізмів, але й для відтворення англійських фразових дієслів, словосполучень та мовних виразів, які не є фразеологічними.

4. При перекладі художніх творів дуже важливим є використання комунікативних засобів, які належать цільовій мові, оскільки це допоможе читачу краще зрозуміти емоції та почуття героїв.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Під час вибору теми дослідження ми керувались кількома міркуваннями. По-перше, нас цікавив саме художній переклад твору у його сучасному вигляді. Як відомо, у художньому перекладі тепер домінує прагнення перекладача не просто виконати механічне відтворення тексту оригіналу іншою мовою, а вдало здійснити культурний трансфер, щоб передати іншомовному читачу зміст, ідею та всі особливості твору оригіналу.

По-друге, для нас було важливим обрати саме художній твір жанру «фентезі», оскільки у порівнянні з іншими традиційними літературними жанрами він є досить новим. Також відомо, що зараз фентезійні твори є доволі популярними. Ними захоплюються і підлітки, і молодь, і досить дорослі читачі, тому саме ці твори дуже активно перекладаються багатьма мовами світу, у тому числі й українською мовою.

По-третє, стратегія перекладу «одомашнення» посідає дуже важливе місце у сучасних перекладацьких студіях, оскільки з використанням цього підходу перекладач може успішно виконати усі поставлені завдання та отримати якісний результат. Також, під час роботи з художніми творами жанру фентезі дуже важко не застосовувати «одомашнення», тому що тоді з'являється висока вірогідність того, що читач мало що зрозуміє з написаного.

У сучасному перекладознавстві існує дуже багато визначень для терміну «художній переклад», оскільки після роботи з цим видом перекладу кожен практик, спираючись на свій досвід та роздуми, надає своє визначення.

Відтворення художнього твору іншою мовою є дуже цікавим завданням, оскільки для успішного виконання потрібно багато фантазувати та уявляти ті ситуації, які описує автор у своєму творі. Але у той же час художній переклад цілком справедливо вважається одним із найскладніших видів перекладу, оскільки перекладач має працювати не лише з передачею тексту оригіналу іншою мовою, а ще й зберегти атмосферу, яку хотів передати автор, та зробити все, аби читач міг зрозуміти думки та погляди автора.

Під час роботи з художніми творами перед перекладачами постає багато важливих завдань, які мають бути успішно виконані, а ще може виникнути низка труднощів, оскільки це робота, яка пов'язана не тільки із володінням іноземних мов на високому рівні, а ще й із розумінням культурних та іноді історичних особливостей мови оригіналу. Одними з найпоширеніших проблемам під час перекладу художніх творів вважається відтворення каламбурів, словесних ігор, фразеологізмів, а також збереження ритмічності та індивідуального стилю автора.

Художній переклад сам по собі вважається досить складним видом перекладу, а ще складніше працювати з художніми творами жанру «фентезі». Причиною цього є те, що фентезійні твори наповнені уявою автора та різноманітними магічними та надприродними елементами. Таким чином, перекладач має не тільки вдало перекласти текст, а ще й зберегти всі риси цього літературного жанру та відтворити авторські задуми.

У нашому дослідженні ми порівняли жанр фентезі з науковою фантастикою. Ми виявили, що фентезійний твір потребує лише фантазію автора та зазвичай не має відношення до реальності та наукових чи технологічних аспектів, у той час як науково-фантастичний твір має певний зв'язок з реальним світом та містить у собі припущення щодо нашого майбутнього. Загалом, науково-фантастичний твір показує нам, якого життя можна досягти у майбутньому після певних наукових відкриттів та технологічного розвитку.

Також, характерною ознакою літературних творів жанру «фентезі» є наявність надприродних здібностей персонажів, магічних елементів, а також створення нового світу.

Хоча цей жанр вважається досить новим, у порівнянні з іншими класичними жанрами, та його поява призвела до багатьох дуже важливих змін у перекладацьких студіях, після яких перекладознавство зазнало значного розвитку.

Раніше у перекладознавстві теоретики та практики приділяли багато уваги культурі вихідної мови, а під час роботи з перекладом намагалися зберегти

індивідуальний стиль автора та максимально передати текст оригіналу іншою мовою, тобто мовою перекладу. І хоча перекладені твори були цікавими та користувалися популярністю, але таких перекладацький підхід викликав у читачів певні труднощі при читанні. Наприклад, це могло бути не повне розуміння головної думки автора, або навіть повне непорозуміння контексту.

На сьогоднішній день цей фокус змістився з культури, до якої належить текст оригіналу, на культуру читача та особливі риси саме цільової мови.

Ці зміни призвели до того, що при читанні тексту перекладу у читача майже не виникає, або навіть зовсім не виникає ніяких труднощів із розумінням головної думки автора та тексту перекладу, загалом. Так, інколи перекладачі вимушені створювати новий твір на основі тексту оригіналу, але це призводить до позитивних наслідків та допомагає формувати культуру носіїв мови перекладу.

Для успішного виконання певних задач, які були поставлені перед перекладачем, та для отримання якісного перекладу художніх творів жанру «фентезі» в результаті, все частіше практики використовують перекладацьку стратегію «одомашнення». Загалом науковці виділяють дві основні стратегії: «одомашнення» та «очуження», але саме за допомогою «одомашнення» можна отримати твір, який буде повністю зрозумілим для представників іншої лінгвокультури. У той же час, велика кількість теоретиків наголошує на важливості збереження балансу між цими двома стратегіями перекладу.

Наша робота присвячена дослідженню використання стратегії одомашнення в українському перекладі роману «Остання битва» (*The Last Battle*) з серії «Хроніки Нарнії» (*The Chronicles of Narnia*) автора Клайва Стейплза Льюїса (*Clive Staples Lewis*). Переклад українською мовою здійснили у тандемі видатні українські перекладачі Ігор Ільїн та Олександр Кальниченко за участі Катерини Воронкіної.

Після того, як ми обрали текст оригіналу та переклад українською мовою, ми порівняли ці два тексти та виокремили приклади застосування перекладачами стратегії «одомашнення». Всього ми дослідили 253 випадки використання цієї

перекладацької стратегії. Проаналізувавши ці приклади, ми виділили основні засоби, які використовувалися для реалізації стратегії перекладу «одомашнення»: морфемні засоби, лексичні та фразеологічні засоби та інші.

До морфемних засобів ми віднесли морфемно-граматичні трансформації та морфемно-словотвірні, тобто одиниці, які було перекладено за допомогою додавання морфем. До морфемно-граматичних трансформацій відносяться лексичні одиниці, які були відтворені за допомогою застосування кличного відмінка. А морфемно-лексичні трансформації містять зменшувально-пестливі форми слова.

До лексичних та фразеологічних засобів ми віднесли мовні одиниці, які було перекладено за допомогою контекстуальної заміни. А саме: власні назви, загальні назви, фразеологізми та стійкі словосполучення.

Та до інших засобів реалізації стратегії «одомашнення» входять комунікативні засоби, тобто цілі речення висловлення. Ці засоби є дуже важливими при перекладі художніх творів, оскільки за їх допомогою автори та перекладачі можуть краще передати емоції, почуття та переживання персонажів.

Використання стратегії «одомашнення» має дуже багато переваг як для перекладача, так і для читача, а саме: якісна адаптація тексту оригіналу до культурного контексту аудиторії цільової мови; запобігання появи певних непорозумінь у читача; збільшення емоційної залученості та прив'язки до твору у читача; повністю або частково усуває нерозуміння культурних та історичних особливостей; забезпечує краще розуміння культурного контексту.

Отже, за допомогою цієї перекладацької стратегії практики можуть якісно відтворити текст оригіналу та зрозуміло передати головну думку, атмосферу та характерні риси твору цільовою мовою.

Перспективою нашої роботи є дослідження використання стратегії «одомашнення» в перекладах інших фентезійних художніх творах українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейко Л. В. Стратегії очуження та одомашнення при перекладі інтертекстуальних одиниць в художньому творі. *Філологічні трактати*. 2015. Т. 7, № 3. С. 7–13.
2. Андрієнко Т. П. Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4, № 3. С. 5–13. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/30075/1/Andrienko.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
3. Бакум К. С., Тащенко Г. В. Походження артлангів як чинник їх відтворення в англо-українському художньому перекладі (на матеріалі книг серії «Ерагон» К. Паоліні). *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2020. Вип. 20. С. 7–13.
4. Безпарточна К. Д., Івахненко А. О. Підходи до передачі квазіреалій «Володаря перстнів» Дж. Р. Р. Толкіна українською мовою. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2023. Вип. 23. С. 24–30.
5. Воловик О. О., Погрібна В. Я. Актуальні проблеми художнього перекладу. http://www.nauka.com/10_NPE_2009/Philologia/44108.doc.htm (дата звернення: 15.08.2024).
6. Губарева К. В., Ковальчук Н. М. Гендерні проблеми англо-українського перекладу. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2020. Вип. 20. С. 62–69.
7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : у 2-х ч. Вінниця : Нова Книга, 2001. Ч. II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. 302 с.
8. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

9. Колос С. Р., Кальниченко О. А. Лінгвостилістичні особливості творів жанру фентезі в аспекті перекладу (на прикладі циклу романів Дж. Мартіна «Пісня льоду й полум'я»). *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2021. Вип. 21. С. 72–77.
10. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
11. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2017. 445 с.
12. Куліш Н. І., Лук'янова Т. Г. Особливості англо-українського перекладу зниженої лексики. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2020. Вип. 20. С. 104–108.
13. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії : Остання битва : пер. з англ. І. Ільїна, О. Кальниченка, К. Воронкіної. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 256 с.
14. Очнєва Т. О., Івахненко А. О. Особливості передачі власних назв при перекладі художніх творів жанру фентезі. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2022. Вип. 22. С. 153–159.
15. Саргсян Е. Л., Фролова І. Є. Типи перекладу англійськомовних літературних творів жанрів фентезі та наукова фантастика українською та іспанською мовами. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2023. Вип. 23. С. 156–161.
16. Серікова Н. А., Статівка А. О. Стратегії англо-українського перекладу діалектної вимови персонажів художніх творів. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства* : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2020. Вип. 20. С. 154–159.
17. Специфіка перекладу художнього тексту. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. Вип. 22. С. 116–120.

18. Стійкі словосполучення фахової мови і справочинства. URL: <https://studfile.net/preview/7478684/page:2/> (дата звернення: 08.10.2024).
19. Сторчак О. Г. Структура лінгвокогнітивного і лінгвокультурного концепту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2013. Вип. 37. С. 271–273.
20. Труднощі перекладу художньої літератури. URL: <https://profpereklad.ua/trudnoshhi-perekladu-hudozhnoi-literaturi/> (дата звернення: 30.07.2024).
21. Хроніки Нарнії. URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B8_%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%96%D1%97.html (дата звернення: 30.09.2024).
22. Чепурна М. І. Проблематика перекладу художніх творів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 14. С. 232–236.
23. Чотири речі про Бога, яких навчили мене «Хроніки Нарнії». 2021. URL: https://credo.pro/2021/01/199141_ (дата звернення: 29.09.2024).
24. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки*. 2013. Кн 1. С. 164–168.
25. Що таке фразеологізми? URL: <https://golosiiv.irc.org.ua/news/12-00-09-11-08-2023/> (дата звернення: 08.10.2024).
26. About C. S. Lewis. URL: <https://www.cslewis.com/us/about-cs-lewis/> (дата звернення: 28.09.2024).
27. Bassnett S., Lefevere A. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon : Multilingual Matters, 1998. XXII, 143 p. URL: http://nptel.litm.ac.in/courses/109104050/pdf_version/lecture (дата звернення: 03.09.2024).
28. Bassnett S., Lefevere A. Where are we in Translation Studies? *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation* / eds. S. Bassnet and A. Lefevere.

- Clevedon : Multilingual Matters, 1998. <https://doi.org/10.21832/9781800417892-003> (дата звернення: 03.09.2024).
29. Bassnett S., Lefevere A. Proust's Grandmother and the Thousand and One Night: The „Cultural Turn“ in Translation Studies. Introduction. *Translation, History and Culture*. 1990. P. 140–150.
30. Berman A. L'épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique. Paris : Gallimard, coll. «Les Essais», 1984. 322 p.
31. Delisle J. Terminologie de la traduction / Translation Terminology / Terminología de la traducción / Terminologie der Übersetzung / [sous la 241 direction de Hannelore Lee-Jahnke et Monque C. Cormier]. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamin Publishing Company, 1999. 433 p.
32. “Do You Consider Yourself a Postmodern Author?” : *Interviews with Contemporary English Writers* / ed. by Rudolf Freiburg, Jan Schnitker. Münster : Lit, 1999. P. 173–200.
33. Egoff Sh. Worlds Within: Children's Fantasy from the Middle Ages to Today. Chicago : ALA, 1988. 134 p.
34. Grace M. M. Series Review. “The Chronicles of Narnia” by C.S. Lewis. URL: <https://gracemorris.wordpress.com/2021/03/03/series-review-the-chronicles-of-narnia-by-c-s-lewis/> (дата звернення: 30.09.2024).
35. Lewis C. S. The Last Battle. 2014. URL: <https://gutenberg.ca/ebooks/lewiscs-lastbattle/lewiscs-lastbattle-00-h.html>.
36. MasterClass. Science Fiction vs. Fantasy: How Are Science Fiction and Fantasy Distinct? 2021. URL: <https://www.masterclass.com/articles/how-are-science-fiction-and-fantasy-distinct> (дата звернення: 05.08.2024).
37. Munday J. Introducing translation studies. London, New York : Routledge Taylor&. Francis Group, 2004. 454 p.
38. Newmark P. Approaches to translation. Oxford : PrenticeHall, 1981. 369 p.
39. Schakel P. C .S. Lewis. 2024. URL: <https://www.britannica.com/biography/C-S-Lewis> (дата звернення: 30.09.2024).
40. Swan M. Practical English Usage. Oxford : Oxford University Press, 2017. 768 p.

41. Tolkien J. R. R. On Fairy-stories. The Tolkien reader. New York : Ballantine Books, 1966. 267 p.
42. Toury G. The nature and Role of Norms in Literary Translation. *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies*. Leuven : Acco, 1995. P. 83–100.
43. Venuti L. Strategies of translation. *Encyclopedia of translation studies*. London, New York : Routledge, 2001. P. 240–244.
44. Venuti L. The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference. London : Routledge, 1998. 210 p.
45. Venuti L. The Translator's Invisibility. 2nd ed. London and New York : Routledge, 2008. 319 p.
46. What is Fantasy? URL: <https://literaryterms.net/fantasy/> (дата звернення: 05.08.2024).
47. What Is Science Fiction? The Elements That Define Sci-Fi. 2022. URL: <https://www.dictionary.com/e/what-is-science-fiction-sci-fi/> (дата звернення: 05.08.2024).

SUMMARY

Our research is focused on the strategy in translation, that is called “domestication”, in the Ukrainian translation of the novel “The Last Battle”, the last book of “The Chronicles of Narnia”.

The relevance of our paper lies in the urgent need to analyze the usage of “domestication” while translating English literary works of the fantasy genre into Ukrainian. The research of the usage of translating strategy “domestication” in the Ukrainian translation of the chosen literary fantasy novel helps us to understand better the influence of the “domestication” on the quality of the translation and on the field of translation studies in general.

The object of our study is the novel “The Last Battle” of the series of “The Chronicles of Narnia” by Clive Staples Lewis and its Ukrainian translation by Ihor Ilyin, Oleksandr Kalnychenko and Kateryna Voronkina.

The subject of the study is the qualitative characteristics of the examples of using the translating strategy “domestication” in Ukrainian translation of the chosen novel.

The purpose of this research is identifying and analyzing the usage of the most important translating strategies (“domestication”, in general), which were used while translating the novel, and the impact of these strategies on the result.

To achieve this purpose, we have completed a number of tasks: to analyze the scientific literature according to the object and subject of our research; to choose the original English literary work of the genre fantasy and its Ukrainian translation; to compare the original text of the novel with its Ukrainian translation; to identify and establish the examples of the usage of “domestication”.

Also, while working with our research we have used such methods: synthesis, analysis, deduction and induction methods; the definitional method; the particular choice and entire choice methods; the comparative method; the contextual analysis method; the structural analysis method.

The novelty of our work is determined by the fact that it is the first established research of the usage of the translating strategy “domestication”. It is based on the

Ukrainian translation of the original novel “The Last Battle” of the series “The Chronicles of Narnia” by C.S. Lewis.

The practical value of this study lies in the fact that its conclusions and main results can be used in theoretical and practical courses on translation studies, as well as can be used for further research by undergraduate and postgraduate students.

The first chapter of our research contains the scientists’ theoretical works related to the topic of the chapter. In this part we have presented a description of the literary translation, its core and challenges. Some of the most common challenges are: the comparison of the context of the original text and the translated text; the translation accuracy; the translation of proper names, historical and geographical aspects.

The second chapter focuses on the description of the methodology of our research; the description of the stages and the process of selecting the material for our work. The chosen material is the original novel of “The Last Battle” of the series “The Chronicles of Narnia” by Clive Staples Lewis and its Ukrainian translation. Also, in this chapter we have presented some interesting facts of the author’s biography, of the series “The Chronicles of Narnia” and of the translators’ works, and provided the summary of the series.

The third chapter is devoted to the practical analysis of the ways and means of implementing the “domestication” in Ukrainian translation. During our work we have defined and analyzed 253 examples of using this strategy. Then we have divided them into three main groups of translating means: morphemic means; lexical and phraseological means; other means. Morphemic means include morphemic-grammatical and morphemic-word-formation transformations. The group of lexical and phraseological means consists of proper names, common names, established phrases and phraseologies. Other means include communicative means.

In general, the usage of “domestication” has a great impact on the quality of the translation. This strategy helps translators to adapt the original text for readers, who are the representatives of another culture.

Approbation of the work. The main results of our research were presented at the competition of student research papers held in November 2024. Also, we have prepared

an article that is based on the results of our study (co-authored with the supervisor), which was submitted for publication in the collection of scientific articles by students *In Statu Nascendi*.

Our research can be further developed with an in-depth analysis of using the translating strategy “domestication” in Ukrainian translations.